

LISAKS

LISA 1 Mõningate mõistete seletused

Avalik ruum –

Igal ajal ligipääsetav ruum, mis mõeldud kõigile kasutamiseks. Avalik ruum on näiteks tänav, park, registreerimist mittenoudev internetifoorum jms.

Diskursus –

Mis tahes organiseeritud ütluste kogum, tekst koos psühholoogiliste, kultuuriliste ja muude seostega. Diskursus on „tekst kontekstis“ – endastmõistetavaks peetav keelekasutuse viis, terviklik mõistete, väärtuste, eelduste ja arusaamade süsteem, mis piiritleb kõne ning annab kõnele tähenduse.

Diskursuse analüüs –

Keeleteaduses ja kultuuriuuringuis kasutatav meetod või meetodite kogum diskursuse uurimiseks ja varjatud ideoloogilise kodeeringu või eelistuse, teksti ning selle tähenduste mitmetasandiliseks analüüsimiseks.

Draamapedagoogika –

Draamapedagoogika on kogemusõppe meetodika, oskus luua kujutuslikke ja haaravaid õppesituatsioone, mis annavad selles osalejatele võimaluse kollektiivse kunsti vormis otsida ja luua tähendusi, neid väljendada ja jagada, selleks et iseennast ja maailma paremini mõista ja mõtestada. Draamaõppes kasutatakse selliste osalus- ja rakendusteatri vormide tehnikaid nagu protsessidraama, teatri-mängud, jutuvestmine, foorumteater, ideest etenduseeni ja tekstipõhine teatrietendus jt.

Fookusgrupi intervjuu (kvalitatiivne uuringumeetod) –

Fookusgrupp on rühm inimesi, kelle uurija on mingi kindla kriteeriumi kohaselt (näiteks vanus, sugu, ekspertiis teatud küsimuses jmt) välja valinud ja kokku kutsunud arutamaks ning kommenteerimaks isiklikule kogemusele toetudes mingit kindlat teemat. Fookusgrupp koosneb tavaliselt 5–10 liikmest, gruppi juhib vestlusjuht ning intervjuu kestab orienteeruvalt 1–2 tundi. Fookusgrupi intervjuu põhieesmärgiks on kaardistada vastajate ideid, suhtumisi, tundeid, uskumusi, kogemusi ja reaktsioone võimalikult sügavalt ning põhjendatult. Uurija kasutab diskussiooni juhtimiseks eelne-

valt koostatud avatud küsimusi või alateemasid, mida intervjuus käsitletakse. Fookusgrupi intervjuud põhinevad reaalelust pärit kogemustel ning liikmetevahelisel interaktsioonil. (<http://www.socio.ee/sisu.php?id=21>)

Iseloomukasvatus –

Iseloomukasvatuse all mõistetakse selle vihu kontekstis isiksuse kasvatamist. Iseloomukasvatuse mõistet kasutatakse siin sellepärast, et see on käibiv vaste ingliskeelse *character education*’i väljendamiseks. Iseloomukasvatuse puhul keskendutakse õpilaste iseloomuomaduste ja käitumisharjumuste kujundamisele ja kinnistamisele. Selle aluseks on uskumus, et on olemas teatud hulk universaalseid tuumväärtusi, mida tuleks õpilastele õpetada. Iseloomukasvatust rakendav kool rõhutab kõigis oma tegevustes kooli tuumväärtusi, seda nii rituaalides ja traditsioonides kui tagasiside andmisel. Iseloomukasvatuse teoreetiliseks baasiks võib pidada vooruseetikat, mille keskne küsimus on „Milline inimene ma peaksin olema?”.

Kommunikeerimine –

Kommunikatsiooniprotsessis toimub teabe kodeerimine, edastamine, vastuvõtt ja dekodeerimine. Sõnumit saab kodeerida mitmel viisil: sõnade, märkide, helide jms abil. Seega on kommunikeerimise puhul tegemist mitmekesise ja tavaliselt mitmesuunalise protsessiga. Kuigi kommunikatsiooniprotsessis on võimalik osaleda suhteliselt passiivselt, tuleb rõhutada, et see on erinev ja vastandub edastamisprotsessile, mis seisneb sõnumi saatmises sõnumi edastajalt vastuvõtjale. Kommunikatsiooniprotsessi samastamine edastamisprotsessiga toob kaasa ülelihtsustatud ja väärtusarendusele vastu töötava arusaama inimgrupi koostoimimisest ja selle juhtimisest. Koolikeskkonnas on oluline, et sõnumi kommunikeerimise käigus saaksid selles protsessis osalevad osapooled sõnumi kohta arvamust avaldada ja märkusi teha, samuti anda märku, kas nad said informatsioonist aru või mitte.

Käitumisharjumuste kujundamine –

Väärtuskasvatuse (eriti iseloomukasvatuse) puhul on lisaks teadmiste andmisele oluline ka iseloomuomaduste ehk käitumiskalduvuste kujundamine läbi praktikate, nii et tulemuseks oleksid isiksused, kes pole mitte ainult väärtustest teadlikud, vaid kelle jaoks on harjumuspärane nende järgi ka elada. Oluline on seejuures keskkond, mis võimaldab ja toetab teatud väärtuste järgi elamist.

Lastega filosoferimine –

Aktiivõppemeetod, kus kasutatakse sokraatilist mõttevahetust, mille puhul on oluline, et laps jõuaks ise enda seletuse kaudu vastuseni. Täiskasvanu toetab lapsi mänguliselt, et aidata neil oma küsimusi ja probleeme formuleerida. Grupis esitatakse argumente ja püütakse

üheskoos leida sobiv vastus/lahendus. Sellisel moel õpivad lapsed oma seisukohti analüüsima ning arvamust avaldama, kaitsma ja õigustama. (http://www.hot.ee/filosoofid/Lastega_filosofeerimine.html)

Mikrotasandi analüüs –

Mikrotasandi analüüs on käesoleva juhendmaterjali jaoks loodud mõiste eristamiseks tekstianalüüsi võimalikke eri tasandeid. Näiteks saab analüüsida klassidiskursust tervikuna või näiteks kooli normatiivset diskursust (võttes analüüsitavaks materjaliks seadused, korraldused, käskkirjad, reeglid, juhendid jms); tekstianalüüsis saab ka keskenduda vaid dialoogidele, mida peetakse klassis, tunnivälisel ajal või koosolekutel. Mikrotasandi analüüs keskendub konkreetsete märkide, lausete ja sõnade, näiteks verbide, omadussõnade või funktsionaalse grammatika mõnele aspektile.

Osalusvaatlus –

Vaatluse vorm, kus analüüsija ehk vaatleja osaleb ise aktiivselt vaadeldavas situatsioonis.

Poolavalik ruum –

Piiratud juurdepääsuga ruum, kuhu pääsemiseks tuleb täita teatud tingimused. Nende hulka kuuluvad näiteks kool, kino, restoran, asutuse postiloendid, e-kool.

Praktika –

Praktikat on siinkohal käsitletud sarnaselt ingliskeelse mõistega *practice*. Praktika sisaldab nii tegevust ennast kui ka tavasid, norme ja käitumisharjumusi, mis selle tegevusega kaasnevad.

Privaatruum –

Üksikisikule kuuluv ruum, näiteks kodu, eramaa, MSN-i või Skype'i kasutajakonto.

Projektiivmeetod –

Psühholoogias kasutatav meetod, mis seisneb uurimisküsimusega lõdvalt seotud testide ja tegevuste sooritamises. Projektiivmeetodi eelduseks on uskumus, et inimene projitseerib oma varjatud motiivid, arusaamad ja tõlgendused testisituatsiooni ning neid on seejärel võimalik analüüsida.

Refleksioon väärtuste üle –

Omaenda ja teiste väärtuste märkamine, neist teadlikuks saamine ja nende üle järele mõtlemine, nende analüüsimine ja hindamine.

Register –

Teatud kontekstis ja eesmärgil kasutatav keelekasutus. Näiteks võib sama inimene kasutada lapsevanemana toetavat, õpetajana aga hinnangut andvat registrit (või ka vastupidi).

Semistruktureeritud intervjuu –

Kvalitatiivne uuringumeetod, kus üldine küsitluskava on intervjuu

jaoks ette valmistatud, kuid võimalikud on ka lisa- ja täpsustavad küsimused, lähtuvalt intervjuueeritava antud vastustest.

Standardiseerimata küsitlus –

Koosneb lahtiste küsimustega küsimustikust, mille puhul saab vastaja ise oma vastusevariante pakkuda.

Standardiseeritud küsitlus –

Standardiseeritud küsitluse käigus küsitakse kõikidelt vastajatelt samu küsimusi. Suletud küsimustele on kõik võimalikud vastusevariandid ette antud.

Transkriptsioon –

Suulise kõne sõnasõnaline kirjalik ülesmärkimine.

Tunnivaatlus –

Vaatluse vorm, mille eesmärgiks on koolitunnis toimuvat või mõnd koolitunni osa jälgida.

Väärtusarendus –

Nii otseselt õpilastele suunatud väärtuskasvatus (selleks sobilike meetodite kasutamine) kui ka üldisema keskkonna loomine, mis kannab teatud väärtusi ja võimaldab refleksiooni väärtuste üle. Väärtusarendus on seotud kogu koolikultuuriga ja õpikeskkonnaga ning sellele on omane pidev sildade ehitamise vajadus kooli deklareeritud väärtuste ja tegelike tavade märkamise ning tõlgendamise vahele.

Väärtusarenduse analüüs –

Kaardistab konkreetseid tegevusi, mida on tehtud või mida kavatakse teha. Näiteks kaardistatakse, et koolis on teatud ained, kus väärtuste üle arutlemisega tegeletakse, et teatud rituaalide puhul edastatakse teatud väärtusi, et arenguestlus sisaldab väärtusselgust jne.

Väärtused –

Väärtuste definitsioone on väga palju ja erinevaid. Siin vihus kasutatakse võimalikult üldist ja lihtsat Louis P. Pojmani määratlust: „Termin *väärtus* (ladina sõnast *valere*, mis tähendab „väärt olema“) on äärmiselt paindlik. Mõnikord kasutatakse seda kitsalt kui sünonüümi sõnadele *hea* või *väärtuslik*, ja mõnikord kasutatakse seda laiemalt kogu hinnanguliste terminite skaala kohta, alates ülimast hüvest kuni neutraalseni ja sealt edasi suurima halvani, hõlmates seega positiivsed, neutraalsed ja negatiivsed „väärtused“. Kitsama tähenduse puhul on *väärtuse* vastandiks *halb* või *antiväärtus*; laiemal tähenduse puhul aga on vastandiks *fakt*, millega viidatakse sellele, et väärtusi ei tunta ära mitte samal moel nagu empiirilisi fakte.“ (Louis P. Pojman. Eetika: õiget ja väärast avastamas. Tõlkija Tiiu Hallap. Tallinn: Tartu Ülikooli eetikakeskus, Eesti Keele Sihtasutus, 2005, lk 11-12)

Väärtuskasvatuse –

Isiksuse arengu toetamine, mille kaudu aidatakse lastel/õpilastel saavutada emotsionaalne, sotsiaalne ja kõlbeline küpsus. Eesmärgiks on soodustada selliste väärtuste kujunemist, mis on isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoimimise aluseks. Kasutatakse mitmesuguseid väärtuskasvatuse meetodeid, mis aitavad inimestel väärtusi märgata, mõista, hinnata ja tagasisides-tamise, eeskuju ning sanktsioonide kaudu teatud väärtushoiakuid omandada ja nende järgi elada.

Väärtusselitus –

Väärtuskasvatuse meetod, mille tuumaks on väärtuste üle reflekteerimine ja arutlemine ning selle tehnilised oskused – mõtle-mine, tundmine, valimine, suhtlemine ja tegutsemine. Õpilastel lastakse teatud situatsiooni üle arutledes ise vabas õhkkonnas leida enda seest üles olemasolevad väärtused ja kujundada uusi. Väärtusselituse meetodit kasutades ei suru õpetaja oma isiklik-ke väärtusi peale, vaid suunab asjakohaste küsimustega õpilaste arutlust. Õpilaste poolt väljatoodud väärtustele ei anta hinnangut – eeldatakse, et ühise arutlusprotsessi käigus jõuab õpilane ise oma väärtuste sobivuses selgusele.

LISA 2 „Väärtuste mäng“

„Väärtuste mäng“ on tõsise sisuga ja lõbusa vormiga dialoogivahend, mille eesmärgiks on:

- teadvustada paremini õpetaja rolli ja vastutust väärtuskasvatuse aspektist lähtudes;
- toetada väärtusselitust;
- edendada õpetajaskonna väärtusteteemalist dialoogi erinevate käitumisolukordade ja võimalike väärtuskonfliktide üle.

„Väärtuste mängu“ laiem eesmärk on hariduse kvaliteedi, koolikultuuri ja õpilaste heaolu parandamine.

„Väärtuste mäng“ on õpetajarolli-keskne ning mõeldud seega peamiselt õpetajatele mis tahes kooliastmes ja mis tahes aine õpetajale. Kuna mängu tuleb mängida meeskondades, eeldab see kokkulepitud aega ja kohta. „Väärtuste mängule“ peaksid eelnema ja järgnema erinevad tegevused, mis aitavad koolil tervikuna väärtusarenduses edasi liikuda.

„Väärtuste mäng“ võimaldab pidada väärtushinnangute alaseid dialooge, samuti aitab mäng esile tuua igapäevastes olukordades rakendatavaid käi-

tumisviise ja nende tagajärgi. „Väärtuste mängu“ lõbus formaat lähtub tavalise lauamängu eeskujust, mis loob võistlusmomendi, et tekitada põnevust.

Mängu käigus lahendab võistkond erinevaid väärtuskonflikte sisaldavaid situatsioone. Valitud lahendustele saab võistkond ka tagasisidet, mille on koostanud ekspertidest koosnev töögrupp TÜ eetikakeskuse juhtimisel. Sellise tegevuse kaudu algatab „Väärtuste mäng“ koolis dialoogi, mis pärast mängimist kindlasti jätkub.

